

GMINA PRZASNYSZ

Gmina wiejska Przasnysz zajmuje obszar 183,91 km², otacza pierścieniem miasto Przasnysz. Sieć osadniczą stanowi 50 miejscowości zaliczonych do 34 sołectw. Na jej obszarze zamieszkuje 7.609 osób (42 osoby/km²).

Podstawową funkcją gminy jest produkcja rolna. Teren gminy leży na Wysoczyźnie Ciechanowskiej. Użytki rolne to 77% powierzchni, w tym około 62% stanowią gleby bardzo dobre. Przeważa uprawa pszenicy, jęczmienia, kukurydzy, rzepaku i buraków cukrowych. W hodowli dominuje bydło mleczne i trzoda chlewna.

Wody powierzchniowe zbierają rzeki: Węgierka i Morawka. Lasy zajmują 15,7% powierzchni. Gmina włączona jest do obszaru „Zielone Płuca Polski”.

Ma korzystne powiązania w układzie krajowego systemu transportowego. Przez jej teren przebiegają: droga krajowa nr 57 oraz 3 drogi wojewódzkie i 16 dróg powiatowych.

Gmina posiada wielowiekowe, wykształcone tradycją i bezpośrednim sąsiedztwem powiązanie z powiatowym miastem Przasnysz w zakresie usług publicznych, komercyjnych i kulturalnych.

Stare wielowiekowe powiązanie posiada również z Ciechanowem.

Główne atuty gminy:

- mało zdegradowane środowisko przyrodnicze
  - dobrze rozwinięta sieć dróg, położenie w odległości 100 km od Warszawy i Olsztyna i dobra obsługa ludności w zakresie dalekobieżnej komunikacji samochodowej
  - gmina zwodociągowana, buduje się kanalizację sanitarną
  - istniejące złoża kruszywa naturalnego
  - sportowe lotnisko trawiaste w Sierakowie, na którym odbywają się imprezy plenerowe i pikniki lotnicze
  - zbiornik retencyjno-rekreacyjny w Karwaczu
  - gospodarstwa agroturystyczne.
- Walory inwestycyjne gminy:
- niskie ceny gruntów pod inwestycje
  - łatwość w pozyskiwaniu zasobów pracy.

Na terenie gminy działa 6 szkół podstawowych i 3 gimnazja, 10 jednostek OSP i 2 orkiestry OSP: Krępa Stara i Bogate.

Odbywają się corocznie zawody sportowo-pożarnicze, dożynki o zasięgu powiatowym, zawody sportowe, spotkania z młodzieżą polonijną, Jubileusze Złoty Godów.

Zabytki w gminie Przasnysz:

- zespół kościoła parafialnego w Świętym Miejscu - XVIII i XIX wiek
- zespół kościoła parafialnego w Bogatem - XIV-XVIII wiek
- dwór w Obrębie - XIX wiek
- kapliczki przydrożne - XVIII i XIX wiek
- parki podworskie w Obrębie, Lesznie i Karwaczu
- cmentarzysko ciałopalne z początku I wieku n.e. w Dobrzankowie.

MIEJSCOWOŚCI GMINY PRZASNYSZ

Annopol

Pod koniec XVIII wieku w tym miejscu był las. Około 1830 roku osada Annopol znajdowała się na miejscu obecnych skrajnych kolonii Gostkowa. W 1884 roku posiadała 8 osad i folwark należący do dóbr Leszno z 1 budynkiem murowanym i 8 drewnianymi. Około 1934 roku ma 5 numerów. Obecnie 16 posesji i 91 mieszkańców.

Bartniki (sołectwo)

Jedna z najstarszych miejscowości w gminie Przasnysz - wzmiankowana w 1239 roku. W I ćwierćwieczu XV wieku, wieś na prawie niemieckim. W 1444 roku Wojciech Strzegowski ze Strzegowa wykupuje od księcia wójtostwo, a później większą część wsi dając początek rodowi **Bartnickich**. W 1567 roku - 13,5 włóki i 2 ogrodników. Po 1807 roku siedziba gminy, właścicielem wsi jest Zieliński. W 1827 roku było 31 domów i 223 mieszkańców. W północnej części wsi (nieдалеko Morawki) była cegielnia i karczma na zakręcie szosy. W 1880 roku wieś w dobrach Wandy Potockiej - 85 domów i 706 mieszkańców. We wsi był młyn wodny, cegielnia, szkoła elementarna. W 1908 roku obóz wojskowy (między innymi Pułk Czernisowski). Obecnie 99 zamieszkałych posesji i **433** mieszkańców.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, remiza OSP, szkoła podstawowa z przedszkolem, krzyż morowy z początku XX wieku, figurka z 1908 roku, cmentarz wojenny z I wojny światowej, tartak.

Bogate (sołectwo)

Pierwsza wzmianka w I ćwierćwieczu XV wieku. W 1425 roku Sasin z Bogatego – kasztelan ciechanowski. Przed 1481 rokiem powstał obecny kościół z fundacji dziedzica - Mikołaja Węza z Dobrzankowa. Dziedzice z Bogatego dali początek znanemu rodowi **Bogackich (z nich babka św. Stanisława Kostki)**. W 1567 roku - jako Bogathe - składało się z 4 części łącznie mających 16 włók i 8 ogrodników. Jest najstarsza w okolicy szkoła parafialna. W latach 1563 - 1866 jedna z głównych siedzib możnego mazowieckiego i pomorskiego rodu **Narzymskich**. W roku 1781 odnotowano istnienie grobli i mostu przez Węgierkę. Po 1807 roku siedziba gminy. W 1827 roku Bogate liczyło 30 domów i 223 mieszkańców. W 1830 roku była tu cegielnia i garbarnia. Stąd wywodzi się pisarz i znany działacz powstania styczniowego **Józef Narzymski, członek Komitetu Centralnego Stronnictwa Czerwonych**. Po 1866 roku własność Świątłowskiego. W 1880 roku w gminie Karwacz, liczy 48 domów i 195 mieszkańców, szkoła elementarna. Folwark posiadał wówczas 7 domów, 97 mieszkańców, młyn wodny i karczmę oraz 975 mórg ziemi. W roku 1906 powstaje koło Polskiej Macierzy Szkolnej szerzące oświatę narodową. W trakcie walk w 1915 roku zostaje poważnie uszkodzony kościół. Około 1934 roku miejscowość miała 89 numerów. W czasie wojny Niemcy w kościele ulokowali posterunek żandarmerii. Obecnie 144 zamieszkałe posesje i **549** mieszkańców. Przez wieś przepływa rzeka Węgierka, która jest atrakcją dla wielu turystów.

W miejscowości jest: punkt skupu mleka, remiza OSP, zespół szkół, biblioteka, młodzieżowa orkiestra OSP - istniejąca od 1968 roku, cmentarz parafialny, kościół murowany św. Anny z XV wieku, dzwonnica murowana, oficyna dworska z 1800 roku, karczma murowana z połowy XIX wieku, młyn wodny, tablica-pomnik poświęcona Tadeuszowi Kościuszkowi wystawiona w 1917 roku, pomnik pomordowanym w czasie II wojny światowej, zabytkowe kapliczki z XIX wieku, sklepy.

Brzezice

W 1880 roku gmina Chojnowo parafia Przasnysz, osada drobnej szlachty mająca 4 domy i 134 morgi. W 1908 roku był tu folwark z dworem. Obecnie 4 posesje i **25** mieszkańców.

W miejscowości jest dworek drewniany z początku XX wieku, kamienny budynek gospodarczy.

Cegielnia

W 1830 roku jest tu las. W 1880 roku w tym miejscu znajdowała się cegielnia należąca do dóbr Bartniki (Wandy Potockiej). W 1930 roku 9 numerów. Obecnie 8 zamieszkałych posesji i **43** mieszkańców. Wieś malowniczo położona w terenie leśnym.

Cierpigórz (sołectwo)

Wieś wzmiankowana w 1482 roku. W 1567 roku jako Cierpigorsz Leszczyn składał się z V działów głównie Leszczyńskich liczących 4,25 włóki oraz 3 ogrodników. Osada drobnoszlachecka. Na początku XIX wieku w gminie Bartniki. W 1827 roku było 13 domów i 66 mieszkańców. Od 1866 roku w gminie Bartoły. Było tu 10 domów, 74 mieszkańców i 389 mórg oraz 1 osada włościańska 6 mórg z dóbr Golany. Obecnie 7 zamieszkałych posesji i **40** mieszkańców.

Miejscowość położona na nizinie, na dobrych glebach. Charakteryzuje się dużymi gospodarstwami wyspecjalizowanymi w produkcji trzody chlewnej i mleka.

Dębiny (sołectwo)

Wieś wzmiankowana w 1466 roku zamieszkała przez szlachtę zagrodową, która w 7 działach posiadała łącznie 8,75 włóki pól oraz 3 ogrodników. W 1827 roku było już 21 domów 169 mieszkańców. Wieś przestrzennie podobna do obecnej, od niej bita droga na Drażdzewo. Około 1850 roku na wschód od wsi przy trakcie do Krasnosielca karczma „Zielona” (była tu już wcześniej). W 1862 roku urodził się w Dębinach **Aleksander Kakowski**, późniejszy **Kardynał i Prymas Polski**. W 1930 roku wieś miała 14 numerów. Obecnie 17 posesji i **85** mieszkańców.

Przeważają duże gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji mleka i trzody chlewnej. W miejscowości jest punkt skupu mleka.

Dobrzankowo (sołectwo)

Wymienione w 1415 roku. W 1471 roku w dobrach Mikołaja Węza z Dobrzankowa, wojewody mazowieckiego. W roku 1446 otrzymał przywileje na prawo niemieckie dla wszystkich swoich dóbr. W 1544 roku właściciel dóbr Mikołaj Bogacki pisał się „z Dobrzankowa”, w tymże roku jego żonie skonfiskowano dobra i król nadał Dobrzankowo Feliksowi Szreńskiemu. W roku 1567 władał tu Zbożny - Auctus Dzierzgowski kasztelan sochaczewski, zięć Feliksa Szreńskiego - wieś liczyła 27 włók pól, 13 ogrodników i 1 kowala. W XVII i XVIII wieku Dobrzankowo (dobra narodowe) dostało się Krasińskim. W 1781 roku istniał tu dwór, a wieś wyróżniała się tym, że w karczmie żyło 8 Żydów - jedynych innowierców w parafii. Około 1785 roku był młyn wodny zwany „Borsuk”. Około 1830 roku karczma i folwark. W 1881 roku wieś posiadała 40 osad, folwark miał 3 budynki murowane, 6 drewnianych i młyn wodny, ale tylko 255 mórg ziemi. W 1887 roku funkcjonowała cegielnia. W 1913 roku młyn jest mechaniczny, zatrudniający 7 osób. W 1921 roku zamieszkiwało tu 21 Żydów. Około 1934 roku było 80 numerów, młyn parowy i młyn wodny. Obecnie 106 zamieszkałych posesji i **421** mieszkańców.

Przez wieś przepływają rzeki: Morawka i Węgierka.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, biblioteka, remiza OSP, przedszkole, sklepy, murowana kapliczka piętrowa z figurą św. Rocha, opiekuna chorych na cholere, 4 przydrożne figury i kapliczki, **cmentarzysko ciałopalne z okresu wpływów rzymskich I - IV wiek n.e. (Kowalewizna)**, największe w okolicy siedlisko bocianów, dzięki wielości gniazd bocianich wieś nazywana jest „**Bocianowo**”.

Emowo (sołectwo)

W 1877 roku oddzielona od dóbr Dobrzankowa 300 mórg, które rozprzedano na części. W 1881 roku występuje obecna nazwa wsi. Około 1834 roku szeroko rozrzucona wieś liczyła 16 numerów. Obecnie 15 zamieszkałych posesji i **69** mieszkańców.

Najpiękniejszy w okolicy szpaler drzew lipowych przy drodze dojazdowej do Emowa.

Fijałkowo

Około 1830 roku rozciągały się tu lasy - na skrajnie południowej części obecnej miejscowości była Osada Leśna Dobrzankowo. W 1877 roku wydzielono część z dóbr Dobrzankowo - 259 mórg podzielonych na 13 osad. Około 1934 roku wieś miała 16 zagród. Obecnie 18 posesji zamieszkałych i **91** mieszkańców. Wieś malowniczo położona wśród kompleksów leśnych. Znajdują się tu **2 gospodarstwa agroturystyczne**, jedno z nich z dużą hodowlą koni. Wymarzone miejsce na turystykę rowerową.

Frankowo

Około 1830 roku był tu las. W 1860 roku w dobrach Sątrzaska. W 1889 roku wieś w powiecie makowskim, w gminie i parafii Płoniawy, miała wówczas 4 osady i 80 mórg. Około 1930 jest 6 zagród. Obecnie 7 posesji zamieszkałych i **30** mieszkańców.

Gostkowo (sołectwo)

W 1471 roku własność Mikołaja Węza z Dobrzankowa. W 1567 roku w powiecie przasnyskim, parafii Krasne. Składało się z 4 części mając łącznie 13,5 włóki pól, 5 ogrodników i kowala. W roku 1781 - dwór, karczma i zagroda owczarza były w parafii Bogate, a reszta w parafii Krasne. Na początku XIX wieku wieś będąc własnością Narzymskiego znalazła się w gminie Bogate. W 1827 roku było tu 35 domów i 224 mieszkańców. W roku 1866 folwark posiadał 816 mórg, a zabudowę tworzyło 15 drewnianych obiektów. Do dóbr należało Bobowo, Brzozowo, Żbiki Gawronki i Żbiki Antosy. W 1881 roku miało 39 osad, wiatrak, 40 domów i 341 mieszkańców i aż 1.128 mórg gruntu, poza folwarkiem. W 1934 roku wieś liczyła 52 numery. 2 III 1949 roku walka zbrojnego podziemia z KBW. Obecnie wieś posiada 58 zamieszkałych posesji i **299** mieszkańców.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, remiza OSP, zabytkowa kolejka wąskotorowa, zabytkowe kapliczki i krzyże przydrożne, 2 stawy. Wieś skanalizowana.

Góry Karwackie (sołectwo)

Znana wcześniej jako Pieńki - nazwa od wyniszczonych lasów tu istniejących.

W zachodniej części około 1850 roku była cegielnia. Około 1930 roku wieś liczyła 14 numerów. Obecnie 14 zamieszkałych posesji i **79** mieszkańców.

Golany (sołectwo)

Pierwsze wzmianki pochodzą z XV wieku. W 1488 roku - Jan, a w 1489 roku - Andrzej, synowie Stanisława Golankowskiego studjują na Uniwersytecie Krakowskim. W 1567 roku wieś liczyła 7,5 włóki, własność Macieja z Golan. Ostatni właściciel Golan Tomasz Polewcczyński - zadłużył majątek w bankach pruskich. W 1886 roku - 37 domów i 334 mieszkańców, 2 cegielnie, wiatrak, kuźnia. Obecnie 33 zamieszkałych posesji i **164** mieszkańców.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, budynek po byłej szkole, kamień „Zajaczek” z 1835 roku przy drodze Przasnysz - Ciechanów, ciekawe centrum wsi z „dworskim” stawem.

Grabowo (sołectwo)

Około 1830 roku lasy ciągnące się nieprzerwanie aż do Dobrzankowa i Jaciążka. Około 1930 roku jest tu 19 numerów. Obecnie 23 zamieszkałe posesje i **112** mieszkańców. Miejsce do uprawiania turystyki rowerowej.

Helenowo Nowe (sołectwo)

Około 1830 roku są tu rozległe lasy. W 1882 roku Helenów Nowy liczył 17 domów i 231 mieszkańców na 377 morgach. W 1934 roku było 21 numerów. Obecnie 18 zamieszkałych posesji i **76** mieszkańców.

Wieś malowniczo położona pośród lasów. Znajduje się tu dąb (przy szosie na Płoniawy) - pomnik przyrody. We wsi był niegdyś cmentarz z kamiennymi płytami grobowymi założycieli wsi - Gachów, Gnasów, Wendów. Zniszczony w czasie II wojny światowej.

W miejscowości znajdują się: świetlica wiejska - dawna szkoła, zabytkowy dom z glinobitki, stacja uzdatniania wody, liczne figurki - najstarsza z 1856 roku ufundowana przez Samuela i Mariannę Wendów.

Helenowo Stare (sołectwo)

Około 1830 roku są rozległe lasy. W 1882 roku Helenów Stary wraz z Helenowem Waclawizną o 19 domach 245 mieszkańcach i 443 morgach. Około 1934 roku wieś miała 21 numerów. Obecnie 22 zamieszkałe posesje i **92** mieszkańców.

W miejscowości znajdują się: cmentarz wojenny - 0,08 ha, 38 pochowanych żołnierzy armii rosyjskiej, liczne figurki i kapliczki przydrożne.

Helenowo Gadomic

Około 1830 roku jest tu las nad potokiem Bramura. Przed 1877 rokiem właścicielem staje się Tadeusz Gadomski. W roku 1882 jako Helenów Gadomic zamieszkały przez szlachtę. Była to osada mająca 4 domy, 23 mieszkańców i 173 morgi. Był tu do czasów I wojny światowej browar pana Kocha. W 1881 roku liczył 4 domy. Obecnie 9 posesji zamieszkałych i **43** mieszkańców.

Wieś położona pośród kompleksów leśnych.

Janin Nowy

Około 1780 roku polana śródleśna. Janin w 1812 roku była własnością Narzymskiego, w gminie Bogate. Około 1830 roku nieduży las. Około 1850 roku nadal tylko jedna wieś. W 1882 roku już pod obecną nazwą w powiecie ciechanowskim, gminie Bartoły, parafii Zielona, miał 3 domy, 25 mieszkańców i 72 morgi. W 1921 roku mieszkało tu 4 Żydów. Około 1934 roku wieś miała 6 numerów. Obecnie 2 zamieszkałe posesje i **6** mieszkańców.

Józefowo

Około 1830 roku - las, część dużego kompleksu. W 1882 roku miało 15 domów, 142 mieszkańców i 483 morgi. Około 1934 roku jest 17 numerów. Obecnie 19 zamieszkałych posesji i **81** mieszkańców.

Wieś znajduje się na malowniczych terenach wśród kompleksów leśnych.

Karbówko

Nazwę odnotowano w 1502 roku. W 1880 roku Karbówko miało być folwarkiem dóbr Bartniki - Wandy Potockiej. W roku 1915 całkowicie zniszczone. Około 1930 roku są dwie zagrody. Obecnie 2 zamieszkałe posesje i **4** mieszkańców. Dzięki drodze powiatowej - dawny trakt królewiecki - idealne miejsce dla turystyki rowerowej.

W miejscowości jest nieruchomość do sprzedaży częściowo zabudowana o powierzchni 1,54 ha, przeznaczona w miejscowym planie jako teren usług uciążliwych.

Karwacz (sołectwo)

Wieś jest 1377 roku własnością rycerską. W 1567 roku własność Piotra Karwackiego i liczył 2,5 włóki i 10 ogrodników. Na początku XIX wieku w gminie Bartniki, w 1811 odnotowano tu istnienie szkółki elementarnej, ale nie było jej już w 1817 roku. Po 10 latach wieś miała 32 domy i 222 mieszkańców. Około 1830 roku zabudowa podobna do obecnej, ale obecnie brakuje całej części wschodniej, za Morawką. W 1882 roku była tu siedziba gminy, karczma, 47 osad, 44 domy i aż 465 mieszkańców oraz folwark (**Lasockich**) z około 1.500 mórgami gruntu. W 1913 roku funkcjonuje tu tartak zatrudniający 10 robotników. W 1915 roku było 37 numerów, w tym dwór oraz posterunek policji. Około 1 km na wschód przy drodze do Krasnosielca był niemiecki cmentarz. Ostatni właściciel folwarku Wodzyński - zamordowany w Mauthausen. Obecnie 83 zamieszkałych posesji i **424** mieszkańców.

Wieś od wschodu graniczy z dużym kompleksem leśnym.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, remiza OSP, biblioteka, przedszkole, **zbiornik retencyjno-rekreacyjny 13 ha na rzece Morawce** - miejsce wypoczynku i licznych zawodów wędkarskich, dwór murowany z 1916 roku, park krajobrazowy podworski z połowy XIX wieku.

Kijewice (sołectwo)

Wymienione w 1398 roku własność rycerska. W 1567 roku Kijewicze w parafii Węgra składały się z 4 części liczących łącznie 6 włók i 10 ogrodników. Od początku XIX wieku w gminie Zberoz. W 1827 roku jest 15 domów i 110 mieszkańców. W roku 1883 mają 18 domów, 193 mieszkańców i 870 mórg, młyn-wiatrak. W trakcie walk 1915 roku całkowicie zniszczone. Około 1930 roku jest 20 numerów, a w południowej części wiatrak. W lutym 1941 roku Niemcy wysiedlili całą ludność (86 osób) w związku z tworzeniem poligonu. Obecnie 20 zamieszkałych posesji i **102** mieszkańców.

Wieś o zabudowie kolonijnej. Gospodarstwa rolne wyspecjalizowane w uprawach buraków, zbóż oraz hodowli bydła i trzody chlewnej.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, piękne szpalery kasztanowców przy betonowych poniemieckich drogach.

Klewki (sołectwo)

W 1435 roku miały tu miejsce sprzedaże książęce, przypuszczalnie był to rejon wycinanego wówczas lasu Gdzew. Najpierw 15 włók kupił Nawój Kostka z Rostkowa. W 1441 roku książę sprzedaje wójtostwo liczące aż 10 włók. W 1567 roku wieś miała 3 działki w sumie liczące 7,5 włóki pól, 6 ogrodników i był 1 rzeźnik. 1883 roku wieś drobnoszlachecka (gmina Chojnowo) na dobrych glebach mająca 19 domów, 149 mieszkańców (w tym 3 Żydów) oraz młyn wodny i wiatrak. Około 1930 roku jest 26 numerów. Obecnie 39 zamieszkałych posesji i **153** mieszkańców. Przez wieś przepływa rzeka Węgiełka.

W miejscowości znajdują się: boisko sportowe trawiaste. Wieś skanalizowana.

Księżtwo

Około 1830 roku mała zabudowa bez własnej nazwy, przy drodze z Cierpigorza na zachód. Około 1880 roku są tu 3 zagrody. Obecnie 2 zamieszkałe posesje i **10** mieszkańców.

Kuskowo

W 1880 roku jest w gminie Karwacz jako osada o 2 domach, 16 mieszkańcach i 10 morgach. Około 1930 roku jest tu 6 numerów. Obecnie 9 zamieszkałych posesji i **34** mieszkańców.

Leszno (sołectwo)

Pierwsza wzmianka o wsi Leszno pochodzi z I ćwierćwiecza XV wieku. W 1567 roku nosi nazwę Leszno i Salonki i składa się z 8 działów - 17 włók pól, 21 ogrodników i rzeźnik. Właścicielami Leszna byli wówczas - Róża Nieborska , Stanisław Leszczyński wojski ciechanowski (od Leszczyńskich wywodzi się prawdopodobnie nazwa wsi - pierwotnie zapisywana Leszczno), Sierakowscy Piotr i Stanisław, Małgorzata Worowska , Jan i Stanisław Dębińscy .

W XVII i XVIII wieku władają tu Krasińscy.

W 1827 roku były tu 33 domy i 285 mieszkańców. W 1884 roku (gmina Karwacz) wieś miała 96 osad, 56 domów, aż 614 mk (mórg kmiecych) i 1.847 mórg gruntu. Jest też szkoła elementarna, karczma i wiatrak. Folwark składał się z 7 budynków murowanych i 18 drewnianych i miał 981 mórg. Właścicielami byli Ostrowscy. Leszno odwiedzał **Henryk Sienkiewicz** - kolega z ławy szkolnej Antoniego Ostrowskiego.

Od początku XX w administratorem, później dzierżawcą, a od 1922 roku właścicielem Leszna był spokrewniony z Ostrowskimi - Zygmunt Rakowiecki (jego syn **Zygmunt Rakowiecki jest Prezesem Ziemiaństwa Polskiego**). W 1934 roku wieś miała 79 numerów.

Dwór i park wokół niego powstały w połowie XIX wieku. W 1945 roku folwark rozparcelowano. Obecnie 166 zamieszkałych posesji i **744** mieszkańców.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, remiza OSP, zespół szkół , kościół Matki Boskiej Częstochowskiej, zabytkowe figurki, stacja uzdatniania wody, zabytkowa kolejka wąskotorowa, cmentarz wojenny - 0,2 ha, 80 pochowanych żołnierzy armii niemieckiej, park podworski z XIX wieku, sklepy. Wieś skanalizowana.

Lisiógóra (sołectwo)

W 1471 roku własność Mikołaja Węza z Dobrzankowa. Na początku XIX wieku Lisiógóra należy do Narzymskiego. Około 1830 roku układ przestrzenny po linii wschód - zachód, odmienny niż obecnie. Około 1934 roku było tu 12 numerów, w tym folwark. Obecnie 20 zamieszkałych posesji i **106** mieszkańców.

Znajduje się tu najlepszy w Gminie Przasnysz kompleks gleb (I - III klasa).

W miejscowości znajdują się: świetlica wiejska, staw w centrum wsi.

Mchowo (sołectwo)

Wzmianka w 1428 roku. W 1567 roku (Mchowo, parafia Węgra) składało się z 4 działów - Zberskich i Mostowskiego mających w sumie 19,5 włóki pól i 9 ogrodników. W 1827 roku było 28 domów oraz 178 mieszkańców. W roku 1885 wieś miała 41 domów i 487 mieszkańców, jest folwark i karczma. W Mchowie był sąd gminny. Około 1930 roku miało 67 numerów, ale folwark już nie istniał. Mchowo częściowo wysiedlono w 1941 roku w związku z tworzeniem obiektów towarzyszących poligonowi. Obecnie 86 zamieszkałych posesji i **431** mieszkańców.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, szkoła podstawowa, remiza OSP, stacja uzdatniania wody, złoża kruszywa naturalnego, sklepy , firmy usługowo- produkcyjne.

Mchówko (sołectwo)

Pierwsza wzmianka w 1442 roku. W roku 1567 Muchowko w parafii Węgra miała dwa działki po 2 włóki pól, 6 ogrodników, właścicielami Muchowieccy. W 1812 roku wieś należąca do Szymona Mchowickiego, radcy powiatu przasnyskiego. W 1827 roku było tu 14 domów i 148 mieszkańców. W 1885 roku - 17 osad, 13 domów i 151 mieszkańców, był też wiatrak oraz dwa folwarki. Obecnie 24 zamieszkałe posesje i **103** mieszkańców.

Mirów (sołectwo)

Około 1780 roku - las. Jako Mirowo w 1915 roku całkowicie zniszczone, własność Walerego Czaplickiego. W 1940 roku Niemcy wysiedlili całą ludność (27 osób) w związku z tworzeniem poligonu. Obecnie 11 zamieszkałych posesji i **63** mieszkańców.

W miejscowości znajdują się: studnie głębinowe - zaopatrzenie w wodę część gminy i miasto Przasnysz, działka do sprzedaży 0,08 ha.

Nowa Krępa

Około 1830 roku - lasy. Około 1930 roku wieś miała 8 numerów. Obecnie 10 zamieszkałych posesji i 53 mieszkańców.

W miejscowości jest zespół szkół (szkoła podstawowa i gimnazjum).

Obrąb (sołectwo)

Wieś wzmiankowana w I ćwierćwieczu XV wieku - własność rycerska. W 1567 roku Obrąb (parafia Węgra) należy do Małgorzaty Niszczyckiej i ma 17,5 włóki pól, 6 ogrodników oraz 3 rzeźników. W początku XIX wieku w gminie Zberoz własność Kamińskiego. Około 1830 roku kształt przestrzenny właściwie taki jak obecne centrum, we wschodniej części karczma, a jeszcze dalej folwark. W 1876 roku oddzielono tutejsze folwarki A, B, C od dóbr Klewki. Dwa pierwsze łącznie posiadały 2 budynki murowane, 16 drewnianych i 683 mórg, a trzeci 6 budynków drewnianych i 300 mórg. W 1886 roku wieś - poza folwarkiem - miała 17 domów i 327 mieszkańców. W okresie międzywojennym folwark należał do Józefa Holnickiego-Szulca. Około 1930 roku jest 9 numerów. W 1941 roku wysiedlono 20 osób z powodu tworzenia poligonu. Obecnie 94 zamieszkałych posesji i **412** mieszkańców.

Przez wieś przepływa rzeka Węgiełka o stromych malowniczych brzegach.

W miejscowości znajdują się: punkt skupu mleka, szkoła podstawowa, kaplica, remiza OSP, sklepy, boisko sportowe, zespół dworski z połowy XIX wieku.

Oględa (sołectwo)

Nazwa znana od 1381 roku, pochodzi od rzeki Morawki zwanej w średniowieczu Oglanda. W I ćwierćwieczu XV wieku książę zamienia tutejsze ziemie (już z prawem niemieckim) z rycerzem Klemensem na jego wieś Dzbonie w pobliżu Ciechanowa. W 1567 roku miała 4 działki - łącznie 4 włóki i 10 ogrodników. Przed 1812 rokiem część wsi była w dobrach narodowych - tu szkołka elementarna, resztę dziedziczyła drobna szlachta. W 1886 roku 31 domów i 254 mieszkańców. Jest też wtedy Oględa Rządowa - folwark o 1 domu, 9 mieszkańcach i 718 morgach. Około 1930 roku istniało tylko 18 numerów. W 1941 roku wysiedlono część mieszkańców (25 osób) w związku z powstaniem poligonu. Obecnie 39 zamieszkałych posesji i **199** mieszkańców. Wieś nad rzeką Węgiełką. Teren rolniczy.

W miejscowości znajdują się przydrożne figurki i kapliczki (m.in. figurka żalu)

Osówiec Kmiecy (sołectwo)

W 1438 roku książę nadał 30 włók Ossowycz z prawem niemieckim braciom Piotrowi, Mikołajowi, Janowi i Bieńkowi z Niestumia. W 1567 roku Osówiec Wielki miał 4 działki liczące 5 włók, 3 ogrodników i 2 rzeźników. W początkach XIX wieku 10 domów i folwark Łyszkowo Krasieńskiego w gminie Bartniki. W roku 1886 wieś (w gminie Karwacz) posiadała 15 domów, 135 mieszkańców i aż 1.144 morgi. Około 1930 roku były już 22 numery. Obecnie 19 zamieszkałych posesji i **108** mieszkańców.

W miejscowości jest budynek po byłej szkole - wydzierżawiony.

Osówiec Szlachecki (sołectwo)

Wzmianka w 1437 roku. W 1567 roku Osówiec Mały miał 7 części, w sumie 4,5 włóki pól. W 1886 roku dość duża wieś 35 domów, 203 mieszkańców i 500 mórg gruntu. W 1915 roku całkowicie zniszczona, odbudowana i około 1930 roku miała 36 numerów. Obecnie 30 zamieszkałych posesji i **166** mieszkańców.

W miejscowości znajduje się **Osowiecka Góra 222 m n.p.m.** - otoczona lasami - **najwyższy w okolicy punkt widokowy** - cel wycieczek rowerowych, wytwórnia mas bitumicznych, interesujący krajobraz.

Patoleka

W 1781 roku młyn o tej nazwie należący do Mchówka. Około 1830 roku osada młyńska „Osada Patoleka”, przy mostku jest „Karczma Wygoda”. W 1886 roku Patoleka - Wygoda była folwarkiem z młynem wodnym i miała 5 domów, 84 mieszkańców i 180 mórg. Obecnie 3 zamieszkałe posesje i **14** mieszkańców.

Polny Młyn (sołectwo)

Wzmianka w 1781 roku. Około 1830 roku nazywany Osada Polny Młyn. W 1887 roku młyn wodny z 1 domem, 20 mieszkańcami i 14 morgami gruntu, należał do dóbr Bartniki. Około 1930 roku liczy 5 numerów, jest młyn, który funkcjonuje jeszcze do około 1960 roku Obecnie 11 zamieszkałych posesji i **57** mieszkańców.

W miejscowości jest młyn drewniany.

Sątrzaska (sołectwo)

Wzmianka w 1377 roku. W 1567 roku zwana Sumtraszka w parafii Przasnysz, własność Piotra Kamackiego - 5,5 włóki, 1 ogrodek. W roku 1876 w powiecie makowskim, gminie i parafii Płoniawy – wieś składa się z 12 osad oraz 2 folwarków , cegielni , 491 mórg , 391 mieszkańców. Około 1930 roku wieś ma 12 numerów, a folwark (Sokolnickiego) jest na wschód od niej. Obecnie 33 zamieszkałe posesje i **183** mieszkańców w większości utrzymujących się z rolnictwa. Dominuje hodowla trzody chlewnej.

Sierakowo (sołectwo)

Znane od I ćwierćwiecza XV wieku własność rycerska. W 1567 roku Sierakowo Stanisława Leszczyńskiego - 1,5 włóki oraz 8 działów drobnoszlacheckich - łącznie około 2,5 włóki i 1 ogrodek. W początkach XIX wieku Sierakowo należało do Józefa Lasockiego (radca powiatu przasnyskiego). W 1827 roku było 10 domów i 89 mieszkańców. Wieś w 1889 roku miała 21 osad, 12 domów i 147 mieszkańców. Około 1930 roku jest tu dwór, a wieś ma 20 numerów. Ostatnim właścicielem był Stanisław Lasocki zamordowany w Mauthausen. Obecnie 49 zamieszkałych posesji i **228** mieszkańców.

Przez wieś przepływa rzeka Węgierka.

W miejscowości jest **sportowe lotnisko trawiaste 309 ha**, własność Skarbu Państwa z którego część przeznaczona jest pod teren aktywności gospodarczej. Na terenie lotniska działa **Aeroklub Północnego Mazowsza**. Wieś skanalizowana. Teren atrakcyjny do zabudowy mieszkaniowej.

Krępa Stara (sołectwo)

Wzmianka w 1439 roku jako powstająca na 10 włókach na grądzie zwanym Pyanczygay - własność rycerska. W 1883 roku były 23 domy, 180 mieszkańców i cegielnia. Około 1930 roku wieś ma 23 numery. Obecnie 45 zamieszkałych posesji i **211** mieszkańców.

Wieś położona nad rzeką Wojcieszanką.

W miejscowości znajdują się: remiza OSP, przedszkole, od 2004 roku działa młodzieżowa orkiestra OSP.

Szła (sołectwo)

Wymieniona w 1475 roku - własność księcia, na prawach niemieckich. W 1567 roku Słya Królewska ma wraz z wójtostwem - 20 włók pól, 3 ogrodników, kowala, 3 smolarzy, przepkupnia i rzeźnika. Po 1795 roku przejęta przez rząd pruski, od 1807 w dobrach narodowych Księstwa Warszawskiego; tu szkołka elementarna. W 1815 roku - 25 domów, 182 mieszkańców. W 1890 roku w gminie Jednorozec, parafia Przasnysz - 33 domy, 310 mieszkańców i 1.384 morgi gruntu. Obecnie 62 zamieszkałe posesje i **347** mieszkańców.

Wieś położona pośród rozległych łąk torfowych, wyróżnia się hodowlą bydła mlecznego. W pobliżu kompleks leśny ciągnący się do Jednorozca.

W miejscowości znajdują się: stacja uzdatniania wody, zakład drzewny, **gospodarstwo agroturystyczne** „Podbór”, sklepy, budynek po byłej szkole przeznaczony na mieszkania socjalne i jako remiza OSP, punkt skupu mleka, pomnik na terenie gminy Jednorozec, upamiętniający bitwę pod Szlą.

Święte Miejsce

W początkach XVIII wieku w miejscu zwanym Bartny Borek, gdzie miało nastąpić cudowne objawienie, wniesiono kapliczkę. W 1827 roku oddzielna osada w dobrach Bartniki- j. Zielińskiego, był 1 dom i kaplica drewniana, w której odbywały się 3 razy do roku odpusty: na św. Stanisława, na Zielone Świątki i w dzień Matki Boskiej Siewnej. W 1890 roku kaplica, karczma i 2 domy z 25 mieszkańcami. Około 1930 roku nadal 2 numery. Obecnie 2 zamieszkałe posesje i **11** mieszkańców.

W miejscowości znajdują się: przepiękne, zbudowane z polnego kamienia stacje drogi krzyżowej na polanie wokół zabytkowego drewnianego kościoła, (parafię erygowano w 1908 roku staraniem kardynała Aleksandra Kakowskiego), cmentarz.

Trzcianka (dawniej Smoleń Brzęczki, Smoleń Suwino, Smoleń Daćbogi) (sołectwo)

Wsie wzmiankowane w I ćwierćwieczu XV wieku, własności rycerskie. W 1567 roku Smolyen Trzcianka (w parafia Węgra) miała 9 działów, w sumie 5,25 włóki, a pozostałe 8,5 włók. W 1915 roku całkowicie zniszczone, ale do 1930 roku praktycznie całkowicie odbudowane. W lutym 1941 roku wysiedlenie ludności (114 osób) w związku z tworzeniem poligonu i obiektów towarzyszących. Obecnie 10 zamieszkałych posesji i **37** mieszkańców. Malowniczo położona na wzniesieniach morenowych w pięknych lasach pełnych grzybów.

W miejscowości znajdują się: liczne figurki przydrożne w leśnych ostępach, zwirownia, **bogate mikrownętrza krajobrazowe**.

Wandolin (sołectwo)

W 1880 roku Wandomin Płocharka folwark zamieszkały przez szlachtę. W roku 1891 nazwa wymiennie z Płocharka, ma 3 domy, 30 mieszkańców i 299 mórg. W 1915 roku całkowicie zniszczony. Odbudowany jako osada miała około 1930 roku trzy zagrody. Obecnie 6 zamieszkałych posesji i **30** mieszkańców.

Wielodróż (sołectwo)

Wzmianka w 1377 roku, w 1473 roku w dobrach Mikołaja Węza z Dobrzankowa. W roku 1567 Wieledroscz był już podzielony na 10 części. Łącznie było tu ponad 7,5 włóki pól i 4 ogrodników. W 1827 roku - 20 domów i 98 mieszkańców, głównie drobnej szlachty. W roku 1921 mieszka tu trzyosobowa rodzina Żydowska. Około 1934 roku jest tu 66 numerów. Obecnie

79 zamieszkałych posesji i **338** mieszkańców. Wieś nad rzeką Węgierką o zwartej linii zabudowy.

W miejscowości znajdują się: świetlica wiejska, budynek kuźni glinobitka z około 1920 roku, urokliwe kapliczki przydrożne.

Wygoda

Nazwa folwarku dóbr Bartniki wymieniona w 1880 roku w gminie Karwacz. W roku 1915 Wygoda - Bartniki całkowicie zniszczona, ale około 1930 roku ma już 7 zagród. Obecnie 6 zamieszkałych posesji i **34** mieszkańców.

Wyrąb Karwacki (sołectwo)

Wzmianka w 1830 roku. W 1882 roku była to wieś włościańska, powstała na gruntach wsi Karwacz, licząca 21 osad, 13 domów, 134 mieszkańców i 404 morgi. Około 1930 roku było 28 numerów. Obecnie 24 zamieszkałe posesje i **118** mieszkańców. Wieś podzielona drogą Przasnysz - Ostrołęka na 2 części i 2 parafie: Święte Miejsce i Przasnysz, w większości o zabudowie rozproszonej pośród rozległych, bogatych w grzyby i jagody lasów. Miejsce wypoczynku i cel turystyki rowerowej.

Zakocie (sołectwo)

Około 1830 roku w tym miejscu nie było żadnej zabudowy. W 1883 roku pod nazwą Kot (gmina Chojnowo) , osada o 7 domach, 80 mieszkańcach i 152 morgach. Około 1930 roku wymienienie występują nazwy z Kot na Zakocie, było wtedy 12 numerów. Obecnie 9 zamieszkałych posesji i **52** mieszkańców.

Położona w pobliżu bogatych w grzyby lasów, na szlakach turystyki rowerowej.

W miejscowości jest świetlica wiejska.

Zawadki

Wymienione w 1448 roku jako Zawady miały 6 włók, własność Stanisława Leszczyńskiego. Na początku XIX wieku w gminie Bartniki, własność Lasockich. W 1827 roku są 4 domy i 42 mieszkańców. W 1866 roku folwark dóbr Sierakowo miał 13 budynków drewnianych i 380 mórg. W roku 1895 jako wieś o 11 osadach, 7 domach, 120 mieszkańcach i 403 morgach. Około 1930 roku nadal 7 numerów. Obecnie 11 zamieszkałych posesji i **53** mieszkańców.

W miejscowości jest remiza OSP.

Opracowała: Grażyna Wróblewska 2006 r